

Dit document beschrijft de visie op het leergebied Mens & Maatschappij. Deze visie is door het ontwikkelteam Mens & Maatschappij opgesteld tijdens de eerste ontwikkelsessie in maart en is door het ontwikkelteam aangescherpt tijdens de tweede ontwikkelsessie in mei, op basis van de ontvangen feedback. In het consultatieverslag legt het ontwikkelteam Mens & Maatschappij uit welke keuzes zij hebben gemaakt bij het verwerken van de feedback.

Bijgestelde conceptvisie op het leergebied Mens & Maatschappij

Inleiding

Deze visie betreft het leergebied Mens & Maatschappij (M&M) voor zowel het primair onderwijs (po) als het voortgezet onderwijs (vo). Het leergebied gaat over de relatie tussen de mens en zijn (maatschappelijke) omgeving, hier en daar – in het verleden, het heden en in de toekomst.

Vanuit de huidige doelen gezien, omvat het leergebied de kerndoelen 'Oriëntatie op jezelf en de wereld'¹ (po), de kerndoelen 'Mens en Maatschappij' (onderbouw vo) en de eindtermen van de schoolvakken aardrijkskunde, economie en bedrijfseconomie, filosofie, geschiedenis, maatschappijleer, maatschappijkunde en maatschappijwetenschappen (bovenbouw vo).

Scholen zijn autonoom om op basis van eigen onderwijskundige en organisatorische keuzes invulling te geven aan het leergebied M&M.

Het leergebied Mens & Maatschappij

Het leergebied Mens & Maatschappij (M&M) kijkt naar de wereld als leefomgeving van de mens en de mens als onderdeel van die wereld. Door vanuit meerdere perspectieven (historisch, economisch, geografisch, filosofisch en maatschappelijk) naar de soms complexe en steeds veranderende wereld om hen heen te kijken, leren leerlingen die wereld te begrijpen. M&M biedt kennis en vaardigheden als handvatten om ontwikkelingen, verschijnselen en vraagstukken niet alleen te begrijpen, maar erover ook een mening te vormen, die te waarderen en te beoordelen. Met dit als basis kunnen leerlingen in voorkomende gevallen weldoordachte keuzes van persoonlijk en algemeen belang maken. Tevens draagt het leergebied eraan bij dat leerlingen begrip krijgen voor de wijze waarop mensen in andere tijden of op andere plaatsen hun keuzes gemaakt hebben of maken.

Het leergebied sluit aan op de interesses, leefwereld en ontwikkelingsfase van de leerling maar stopt daar niet. M&M beoogt leerlingen met nieuwe werelden in contact te brengen, om vanuit nieuwe perspectieven te leren kijken en om vragen op te werpen. Het is van belang om de buitenwereld (het terrein van het leergebied) letterlijk en figuurlijk de klas in te brengen, maar ook om met leerlingen de buitenwereld (de omgeving, nationaal of internationaal) in te trekken.

Door het leergebied M&M ontwikkelen leerlingen een brede en genuanceerde kijk op en persoonlijke betrokkenheid bij de wereld om hen heen en zijn zij aan het eind van hun schoolloopbaan voldoende toegerust voor de volgende stap in hun persoonlijk en maatschappelijk leven.

¹ 'natuur en techniek' valt bij curriculum.nu onder het leergebied Mens & Natuur

Ontwikkelingen in de samenleving

Het leergebied M&M handelt over uiteenlopende (maatschappelijke) ontwikkelingen en verschijnselen zoals globalisering, pluriformiteit, identiteit, duurzame ontwikkeling en de invloed van technologie op onze samenleving. Iedere leerling krijgt er nu en in de toekomst mee te maken. Hij leert deze ontwikkelingen te begrijpen, zich er een mening over te vormen, te waarderen en te beoordelen.

Binnen M&M bieden de vakken, zowel afzonderlijk als in samenhang, diverse perspectieven waarmee leerlingen zich leren verhouden tot deze ontwikkelingen. Leerlingen leren bijvoorbeeld historisch en geografisch denken en redeneren, ontwikkelen zo historisch en geografisch besef en vormen zich een beeld van de wereld. Daarnaast leren ze keuzes te maken vanuit economisch besef, fundamentele (filosofische) vragen te stellen, ontwikkelen ze democratisch bewustzijn en doen ze kennis van de rechtsstaat op. De kernconcepten (belangrijke concepten en begrippen) binnen het leergebied en de afzonderlijke vakken vormen het gereedschap en de gemeenschappelijke taal waarmee de samenleving gekend en geduid kan worden.

De ontwikkelingen die aan de orde komen moeten verwonderen, prikkelen en zoveel mogelijk aansluiten bij de actualiteit en de narratieven (persoonlijke verhalen) van leerlingen. Dit zou uitgangspunt moeten zijn om te komen tot vakinhoudelijke keuzes en een dusdanige selectie van onderwerpen waardoor overladenheid voorkomen wordt en er ruimte blijft om onderwerpen uit te diepen. Binnen het leergebied kunnen metacognitieve vaardigheden sterk ontwikkeld worden. Die vaardigheden zijn tevens een vereiste voor toekomstbestendig onderwijs en een leven lang leren.

Mens & Maatschappij en de drie hoofddoelen van onderwijs

Binnen Mens & Maatschappij zijn kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming sterk verweven. Het terrein van M&M is immers de samenleving waarin de leerling nu en later zijn plek inneemt en hij als persoon tot ontwikkeling komt, en waarbij hij zich betrokken kan voelen.

Door leerlingen te leren nadenken over verleden, heden en toekomst en hun rol daarin (vervolgopleiding, wonen en werken) draagt het leergebied bij aan het doeldomein kwalificatie. Hiervoor is een gedegen kennis van de wereld en beheersing van denkvaardigheden noodzakelijk. In het leergebied wordt er vanuit verschillende perspectieven naar informatie gekeken. Door middel van vakspecifieke benaderingen kan deze informatie systematisch worden omgezet naar kennis.

Binnen het leergebied M&M is sprake van socialisatie als het gaat om het begrijpen, vergelijken en waarderen van verschijnselen binnen de hedendaagse pluriforme samenleving. De leerlingen leren na te denken over keuzes die in de samenleving worden gemaakt en de consequenties hiervan voor bijvoorbeeld de internationale betrekkingen of duurzame ontwikkeling.

Door hen te begeleiden bij het zoeken naar en kritisch denken over waarheidsvinding en maatschappelijke ontwikkelingen, persoonlijke drijfveren, waarden, motivaties en ambities draagt M&M bij aan de persoonsvorming van leerlingen. Het helpt hen bewust te worden van de eigen identiteit en autonomie.

Samenhang binnen het leergebied en daarbuiten

a. Samenhang binnen het leergebied

In een steeds complexere wereld is het van groot belang dat leerlingen worden toegerust om samenhang binnen en tussen de grote actuele (mondiale) ontwikkelingen en vraagstukken te zien. M&M is bij uitstek het leergebied waar leerlingen vanuit de diverse perspectieven inzicht krijgen in de wereldproblematiek, in ontwikkelingen vroeger en nu, hier en elders. Om leerlingen een eigen coherent en genuanceerd wereld- en mensbeeld

te laten ontwikkelen, is het essentieel dat leerlingen leren hoe de verschillende (schoolvak)perspectieven op de werkelijkheid samenhangen. Daarom is het van belang dat er samenhang komt tussen de doelen van de verschillende M&M-vakken en verschillende leergebieden (zoals bij OJW in het basisonderwijs nu al samenhang is tussen de leergebieden M&M en M&N).

Hiermee worden de kennis en vaardigheden vanuit de verschillende disciplines betekenisvoller. Dit kan door brede M&M-concepten te kiezen die vanuit verschillende (vak)perspectieven kunnen worden ingekleurd. Vakspecifieke kennis en vaardigheden worden niet uit het oog verloren; afzonderlijke vakbegrippen en vakvaardigheden blijven van belang.

De selectie van M&M-kernconcepten en vaardigheden kan (in po en vo) zorgen voor meer samenhang en minder overlap tussen de afzonderlijke vakken. Door leerlingen (dezelfde) concepten toe te laten passen in diverse maatschappelijke contexten kan ruimte gecreëerd worden. De benadering van actuele vraagstukken vanuit verschillende gezichtspunten werkt ook motiverend, appelleert aan de creativiteit van leerlingen en draagt bij aan het bereiken van meer diepgang. Deze benadering sluit aan bij ontwikkelingen in de samenleving en de behoefte van het vervolgonderwijs aan leerlingen die een multidisciplinaire wijze van werken kennen. In dit opzicht kan M&M bijdragen aan een betere (start)kwalificatie.

b. Samenhang tussen Mens & Maatschappij en andere leergebieden

Samenhang met andere vakken en leergebieden is er op het gebied van de overstijgende vraagstukken. Zo is er overlap en zijn er veel raakvlakken, bijvoorbeeld:

- ...met Burgerschap wat betreft de thema's en aspecten democratie, rechtsstaat, maatschappelijke betrokkenheid, participatie, (zelf)redzaamheid, en identiteitsvorming;
- ...met Mens & Natuur wat betreft fysische aardrijkskunde en ethische vraagstukken. In po is er nu al een relatie met dit leergebied en de vakken biologie, natuur en techniek;
- ...met Digitale geletterdheid wat betreft omgaan met digitale informatie, de invloed van technologie op onze samenleving en economie en hoe je jezelf daartoe verhoudt;
- ...met Rekenen en wiskunde wat betreft rekenvaardigheid bij met name economie en aardrijkskunde;
- ...met Nederlands als het gaat om formuleren en redeneren, meningsvorming, beoordelen, waarderen, informatie interpreteren, evalueren, spreek- en luistervaardigheid;
- ...met Kunst & Cultuur waar het gaat om cultuurgeschiedenis, culturele diversiteit en identiteitsvorming;
- ...met Bewegen & Sport wanneer het gaat om omgaan met anderen, jezelf kennen en manieren van denken en (praktisch) handelen.

c. Samenhang tussen (kennis en) vaardigheden in het leergebied M&M en brede vaardigheden

Gezien de belangrijke rol die M&M speelt bij de drie doeldomeinen van onderwijs is het vanzelfsprekend dat alle brede vaardigheden, in meer of mindere mate, erin aan bod komen. Het gaat echter nooit om vaardigheden alleen; kennis is altijd voorwaardelijk. Om leerlingen toe te rusten voor de maatschappij en ze te vormen tot bewust denkende, handelende en keuzemakende burgers zijn enkele van deze brede vaardigheden van specifiek belang voor M&M: kritisch denken, sociaal-culturele vaardigheden, probleemoplossend denken en (praktisch) handelen. Deze vaardigheden zijn ook van belang met het oog op de doorstroming naar vervolgonderwijs (beroepsopleiding en hoger onderwijs).

Kritisch denken is nodig om vanuit meerdere perspectieven informatie te interpreteren, analyseren, evalueren en waarderen. Doordat leerlingen vanuit verschillende perspectieven culturen leren (h)erkennen en respectvol leren omgaan met andere visies,

uitingen en gedragingen, en zich bewust leren worden van hun individuele en collectieve verantwoordelijkheid en handelen in de samenleving, worden bij M&M ook sociaal-culturele vaardigheden ontwikkeld.

Bij onderzoeksopdrachten binnen M&M is veel aandacht voor probleemoplossend denken en (praktisch) handelen. Leerlingen signaleren niet alleen (grote en kleine) maatschappelijke problemen, maar werken ook aan oplossingsstrategieën en modellen om op basis daarvan besluiten te nemen.

Verbeterde doorlopende leerlijn en doorstroom

Het leergebied M&M moet zich meer dan nu het geval is richten op een betere doorstroom van het po naar het vo, binnen het vo (van onderbouw naar bovenbouw), en van het vo naar mbo, hbo en wo. Van jongs af aan komen leerlingen in aanraking met informatie vanuit de wereld om hen heen. De samenhangende perspectieven binnen M&M bieden de leerlingen in- en overzicht om zich een (evenwichtig) mens- en wereldbeeld te vormen. De samenhang binnen M&M moet vanaf het po tot en met de bovenbouw van het vo duidelijk aanwezig en herkenbaar zijn. Het benoemen van gezamenlijke concepten, brede en vakvaardigheden is dan een voorwaarde.

Voor een goede doorstroom van het po naar het vo, en binnen het vo is het belangrijk dat alle leerlingen op bepaalde momenten in hun schoolloopbaan duidelijk omschreven M&M-kennis en -vaardigheden beheersen. In de huidige onderwijspraktijk wordt na doorstroom naar vervolgonderwijs nog te vaak gestart op een lager dan gemiddeld niveau of wordt leerstof herhaald, om te zorgen dat alle leerlingen aanhaken. Dat doet geen recht aan het niveau waarmee veel leerlingen al instromen. Herhaling van reeds gekende leerstof motiveert niet en doet afbreuk aan efficiënt onderwijs. Daarom is een doorlopende leerlijn van belang, waarbij bij het formuleren van kerndoelen en eindtermen binnen de onderscheiden onderwijssectoren zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de verschillende kwaliteiten en competenties van de leerlingen.